

Діяльність Астрономічної обсерваторії Київського університету Св. Володимира в 1845—1870 роках

Activity of the Astronomic observatory of the Kyiv University of Saint Volodymyr in 1845—1870

Сергій Салата¹

Sergiy Salata

¹ Центр пам'яткознавства НАНУ і УТОПІК, Київ, Україна, serg_ngc6543@mail.ru

Ключові слова:

астрономія, обсерваторія, університет, діяльність, реконструкція

Анотація: В статті висвітлена діяльність Астрономічної обсерваторії Київського університету Св. Володимира (нині Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка) під керівництвом В. Ф. Федорова і А. П. Шидловського. Відзначено, що В. Ф. Федоров піклувався про оснащення обсерваторії астрономічними приладами і комплектуванням унікальної бібліотеки. Відмічено турботу В. Ф. Федорова про забезпеченість науковими кадрами обсерваторії. За період його директорства працювали: астроном-спостерігач К. С. Полухтович — допомога якого у встановленні нових інструментів надала стимул активізації роботи обсерваторії; В. К. Пилипенко — астроном-спостерігач, сам виготовив кілька приладів; асистент професора І. І. Федоренко — викладав курси астрономії та геодезії та проводив практичні заняття зі студентами. В. Ф. Федоров розпочав регулярні спостереження затемнень сонця. Розкрита роль відомого вченого-астронома А. П. Шидловського на посаді директора обсерваторії, зокрема проведена ним реконструкція, під час якої було збудовано новий павільйон для рефрактора, придбане нове астрономічне обладнання, розпочато регулярні астрономічні спостереження на відновленому рефракторі, великому пасажному інструменті та на переносному вертикальному колі Репсольда. Показана діяльність астрономів-спостерігачів О. І. Громадського та І. А. Востокова.

Key words:

astronomy, theoretical astronomy, astrophysics, observatory, pedagogical activity, St. Vladimir's University

Abstract— In this article the activity of the Astronomic observatory of the Kyiv University of Saint Volodymyr (now — The Taras Shevchenko National University of Kyiv) under the guidance of V. F. Fedorov and A. P. Shidlovskii is described. It is marked that V. F. Fedorov cared of rigging of observatory astronomic devices and collecting of the unique library. It is shown that V. F. Fedorov was taking care of providing the scientific staff for the observatory. During his directorships there were working the following scientists: astronomer-observer K. S. Polukhtovic whose introduction of new instruments gave a stimulus to active work of the observatory; astronomer-observer V. K. Pilipenko, who made some devises himself, The assistant professor I. I. Fedorenko lectured the courses of astronomy and geodesy and conducted the practical reading with students. V. F. Fedorov began the regular observations of eclipses of the sun. The role of the outstanding scientist-astronomer A. P. Shidlovskii as director of observatory is exposed. In particular, during his directorship a reconstruction of the observatory was made and the new pavilion was constructed for refractor, the new astronomic equipment was purchased, regular astronomic observations started using the renewed refractor, large arcade instrument, and on the portable Repsold's vertical circle. The activity of astronomers-observers O. I. Hromadskii and I. A. Vostokov is shown.

В У 1845 році Київ збагатився унікальною за своїм призначенням установою, збудованою відомим академіком архітектури В.І. Беретті, — Астрономічною обсерваторією Київського університету Св. Володимира заснованого у 1834 році. З кожним роком зростає інтерес до історії цього навчального закладу та його науково-допоміжних підрозділів, до яких належить і Київська Астрономічна обсерваторія (далі КАО). В обсерваторії, починаючи від часу її побудови, плідно працювало багато відомих вчених, які зробили вагомий внесок в розвиток вітчизняної та світової астрономії. У зв'язку із відзначенням 170-річчя заснування КАО становить інтерес її діяльність у перші 25 років.

На протязі цих років КАО керували відомі вчені: Федоров Василь Федорович (1845—1855), Пилипенко

Василь Кіндратович (березень — квітень 1855), Федоренко Іван Іванович (квітень — грудень 1855), Шидловський Андрій Петрович (грудень 1855 — 12 липня 1869) та (30 жовтня 1869 — березень 1870), Бредіхін Федір Олександрович (12 липня — 30 жовтня 1869) [1, С. 48, 72, 98; 2, С. 73; 3, С. 31—33, 42; 4, С. 70].

Досліджуючи історію створення обсерваторії та процес забезпечення її приладами стає відомо, що це вимагало значних зусиль та досить великих фінансових витрат. З відкриттям обсерваторії у Київському університеті можна було припустити, що навчальна та наукова робота в галузі астрономії дістали достатньо широкий розвиток. Але, аналізуючи факти, доходимо до висновку, що на початковому етапі діяльності, активна наукова робота в установі майже не проводилась. Частково це

пояснювалось завантаженістю читанням лекцій та виконанням адміністративних обов'язків в університеті професором В.Ф. Федоровим і відсутністю у нього ініціативних та кваліфікованих помічників.

У 1838 році кафедру астрономії очолив професор Федоров Василь Федорович (1802–1855). Він у 1827 році закінчив Дерптський (нині Тартуський, Естонія) університет і був учнем засновника і першого директора Пулковської обсерваторії В.Я. Струве. Ще до переїзду в Київ, В.Ф. Федоров працював у Дерптській обсерваторії як астроном-спостерігач, в 1829 році у складі експедиції Ф.Г. Паррота здійснював гравіметричні вимірювання на Кавказі, більше чотирьох років займався визначенням географічних координат низки пунктів в Західному Сибіру. У 1838 році В.Ф. Федоров захистив у Київському університеті докторську дисертацію після чого був затверджений у званні доктора математичних наук і ординарним професором астрономії [2].

Він був єдиним викладачем астрономії, читав плоску та сферичну тригонометрію, теоретичну та практичну астрономію, проводив практичні заняття зі студентами. Протягом певного часу був деканом факультету, потім проректором, а в період з 1843 по 1847 роки — ректором університету. З такою завантаженістю важко було чекати від нього активної наукової діяльності [3, С. 27–28]. У 1843 році, ще до завершення будівництва обсерваторії, В.Ф. Федоров поставив перед Радою Київського університету питання про необхідність завчасно потурбуватися про те, щоб знайти особу, яка б змогла зайняти місце астронома-спостерігача [5].

Вибір В.Ф. Федорова випав на Казимира Самойловича Полухтовича (1816–1852), випускника Волинського ліцею та Київського університету. На той час він працював старшим учителем Рівненської гімназії. На посаді астронома-спостерігача К.С. Полухтович з 1843 року активно допомагав В.Ф. Федорову, з введенням обсерваторії в дію, встановлювати на ній нові інструменти, першим розпочав спостереження зірок на великому пасажному інструменті, регулярно вів роботу Служби часу — визначав поправки годинників і хронометрів. На цій посаді двічі побував у відрядженні: перший раз — з 20 грудня 1850 по 9 березня 1851 — для визначення географічного положення деяких пунктів Волинської губернії; другий раз — на один місяць в Брацлав для спостереження сонячного затемнення у 1851 році, результати якого були описані в збірці «Наблюдение над затмением солнца, бывшим 16/28 июля 1851 г.», видані у 1852 році. [6].

В астрономічній обсерваторії збереглося кілька томів його спостережень, із яких дуже невелика частина опрацьована. Вони майже не принесли користі науці, так як не піддавались комплексному аналізу. В фондах музею історії КАО зберігся рукописний журнал спостережень К.С. Полухтовича, перша сторінка якого датована 3 січня 1845 року. [1, С. 68–69; 3, С. 28; 6].

З 1852 року, після раптової смерті К.С. Полухтовича, посаду астронома-спостерігача зайняв В.К. Пилипенко (1828–1871), який закінчив Київський університет у 1850 році. Будучи на цій посаді він продовжував виконувати ту ж роботу, що і його попередник. В.Ф. Фе-

доров був задоволений роботою В.К. Пилипенка [7]. Крім того, Василь Кіндратович мав не аби який хист до виконання точних механічних робіт, сам виготовив кілька приладів, в числі яких хронометр та барометр. З 1857 року він залишив обсерваторію і перейшов на педагогічну роботу [8].

У 1853 році професор В.Ф. Федоров надіслав рапорт ректору університету з проханням збільшити штат КАО, так як більшість цінних астрономічних інструментів, через відсутність достатньої кількості спостерігачів, не використовувала. Після довготривалого листування з попечителем Київського навчального округу, генерал-губернатором Києва та Міністерством народної освіти, на кафедрі астрономії була врешті введена посада ад'юнкта (асистента професора). Цю посаду зайняв Іван Іванович Федоренко (1826–1888). У 1848 році він закінчив Харківський університет, був учнем професора А.П. Шидловського, і під його керівництвом виконував практичні заняття з астрономії в тимчасовій обсерваторії. У період з 1850 по 1853 роки І.І. Федоренко пройшов практичну школу астрономічних спостережень в Пулковській обсерваторії на посаді позаштатного астронома. Там він під керівництвом В.Я. Струве займався визначенням орбіт подвійних зірок. Перейшовши на посаду ад'юнкта кафедри астрономії Київського університету І.І. Федоренко взагалі не брав участі у спостереженнях обсерваторії. Перебуваючи в університеті він займався, головним чином, підготовкою магістерської дисертації на тему «О средних видимых движениях звезд», яку захистив у Петербурзькому університеті у 1856 році. Також, досить тривалий час Іван Іванович викладав курси астрономії та геодезії, проводив практичні заняття зі студентами в університетській обсерваторії. У 1857 році І.І. Федоренко був призначений ад'юнктом Харківського університету [1, С. 71–72; 3, С. 28–29].

На жаль, ніхто із перелічених осіб не опублікував вагомих праць, виконаних у Київському університеті, або ж практичних результатів, отриманих від спостережень в обсерваторії.

Після передчасної смерті В.Ф. Федорова у березні 1855 року КАО, протягом деякого часу очолював В.К. Пилипенко, а з квітня по грудень того ж року — І.І. Федоренко [1, С. 72].

В.Ф. Федоров був одним із тих вітчизняних вчених, які свої найкращі роки віддали дослідженню безмежного простору і, разом з тим, був одним із представників славетної астрономічної школи В.Я. Струве. Поряд з дослідниками, які проклали нові шляхи в науці і здобули світову славу, історія вітчизняної астрономії включає і багатьох менш відомих діячів, які зробили, однак, достатньо значний внесок в науку. Таким скромним, але цінним діячем в першій половині XIX століття був астроном-мандрівник і професор астрономії В.Ф. Федоров [9, С. 110].

Перше десятиріччя існування Київської обсерваторії особливо відзначилось спостереженням повного сонячного затемнення 1851 року.

Академія наук організувала достатньо широку підготовку до спостереження цього явища, склала і поширила спеціальну записку у якій: є дані про смугу та

обставини затемнення, вказувались найзручніші пункти спостережень та перелічувались основні учасники спостережень [10]. Так, за планом Академії наук, від Київського університету спостерігачами затемнення були Е.А. Кнорр, В.Ф. Федоров та К.С. Полухтович [3, С. 30].

Київський університет у 1851 році організував спостереження у чотирьох пунктах: в Умані, Брацлаві, Житомирі і в різних районах Києва. В.Ф. Федоров зі студентом Лапицьким і професором Е.А. Кнорре, з університетським механіком Фальбергом були відправлені в Умань. Також в цей пункт прибув і англійський інженер П. Вигноль за порадою директора Гринвіцької обсерваторії Д.Б. Ері. Озброївшись трьома візуальними трубами, він, разом із двома помічниками, приєднався до групи Е.А. Кнорра. Але, у зв'язку із несприятливими метеорологічними умовами, спостереження у цьому пункті не відбулись [3, С. 30].

К.С. Полухтович, направлений до Брацлава, майже повністю виконав запропоновану йому програму та опублікував досить змістовний опис картини затемнення. Детальну картину затемнення та явищ, що його супроводжували, опублікував, також, В.К. Пилипенко, який проводив спостереження в Житомирі. Матеріали в збірці «Наблюдение над затмением солнца, бывшим 16/28 июля 1851 г.» були надруковані у 1852 році. Кілька самостійних груп спостерігачів зайняли різні місця у Києві. Зокрема, професор А. Демен, що спостерігав невеликою зоровою трубою, студент Ніте, який використовував шукач рефрактора та ін. Одним із спостерігачів затемнення, опублікувавши згодом свої записи, був священик Заліський, який, з великою групою помічників розмістився на щекавицькому цвинтарі із зоровою трубою Траунгофера, годинниками та іншими приладами [11, С. 12–13]. Отримані результати спостережень опубліковані Київським університетом у спеціальному збірнику, виданому у 1852 році. [3, С. 31; 11, С. 13].

Конкурс, оголошений університетом на заміщення вакантної посади професора астрономії та директора обсерваторії, не дав результату, так як бажаючих взяти в ньому участь не знайшлося. І все ж це питання невдовзі було вирішено: професор Харківського університету А.П. Шидловський звернувшись до Ради Київського університету попросив перевести його до Києва [12].

Кандидатура А.П. Шидловського була схвалена в Києві. Обрання його на кафедру астрономії відбулось в кінці грудня 1855 року, але фактично він приступив до роботи лише в серпні 1856 року.

Андрій Петрович Шидловський (1818–1892) закінчив Харківський університет у 1837 році. Неодноразово приймав участь у астрономічних експедиціях. Працював астрономом у Пулковській обсерваторії. У 1843 році призначений на посаду професора астрономії Харківського університету, у ньому ж запропонував свій план викладання астрономії. Вже безпосередньо перед призначенням його на посаду директора обсерваторії Київського університету, А.П. Шидловський мав неабиякий досвід роботи в галузі астрономії як практичного так і теоретичного характеру [13; 14, С. 76].

Прийнявши КАО у 1856 році А.П. Шидловський констатував той факт, що вона перебувала у незадовіль-

ному матеріально-технічному стані. Астрономічні прилади перебували у стані абсолютно непридатному для проведення будь-яких спостережних робіт; хоча головна будівля і була побудована у відповідності до проекту, розробленого В.І. Беретті і В.Ф. Федоровим. Але вона мала суттєві відхилення від нього, що стало наслідком неналежного контролю з боку астронома-фахівця. Як результат, після першого десятиріччя будівля прийшла у незадовільний стан, виявились численні недоліки будівельного характеру; наукова робота в установі майже не проводилась. Всі ці зауваження в більш детальній і критичній формі А.П. Шидловським були викладені у статті «Описание рефрактора Киевской обсерватории» в «Университетских известиях» за 1863 рік. Він досить різко відгукнувся про свого попередника В.Ф. Федорова, його організацію будівництва обсерваторії та здійснення керівництва установою в перше десятиріччя від часу її заснування [15].

Проте, заслуги В.Ф. Федорова, стосовно створення обсерваторії в Київському університеті в той же час важко переоцінити, адже саме з його приходом у цей навчальний заклад відразу ж було порушено питання про організацію установи такого роду. Хоч загальний план будівництва університету і передбачав спорудження обсерваторії, без ініціативи і наполегливості В.Ф. Федорова створення її затягнулось би на невизначений термін. Так, наприклад, обсерваторія Львівського університету (1661) була заснована через 108 років у 1769 році; обсерваторія Харківського університету (1805) була заснована через 78 років у 1883 році, до того часу там існувала тимчасова обсерваторія; в Київському університеті (1834), завдяки зусиллям В.Ф. Федорова, через 11 років у 1845 році була створена астрономічна обсерваторія, обладнана приладами і бібліотекою [16, С. 254–255; 17, С. 30–34].

Слід зазначити, що вивчивши звіти, протоколи засідань Ради університету та інші матеріали того періоду, можна вважати, що Київська обсерваторія у той час вважалась зразковою астрономічною установою із сучасним обладнанням. В дійсності все було не так добре як вважала громадськість. Новому директору, враховуючи всі недоліки виявлені під час прийому наукової установи, необхідно було переконати Рад університету в необхідності проведення часткового ремонту будівель налагодження приладів та здійснення загальної реконструкції обсерваторії [3, С. 34–35; 15]. Досить швидко А.П. Шидловському вдалось переконати керівництво Київського університету в необхідності приведення КАО до належного стану.

Для детального уточнення стану і розробки плану проведення реконструкції установи була створена спеціальна комісія. За задумом А.П. Шидловського, перш за все слід було привести до ладу основні астрометричні інструменти (меридіанний круг і пасажний інструмент), потім забезпечити обсерваторію новими переносними інструментами, необхідними для проведення практичних занять, і після цього провести ремонт рефрактора та побудувати для нього нову башту. Але комісією було вирішено спочатку зайнятись ремонтом рефрактора, і лише згодом приступити до інших інструментів [18, С. 4].

Детальний огляд башти виявив, що вона майже непридатна для використання за призначенням: побудована занадто високо, і через це, зменшилась міцність кам'яних стін і заводу, які слугували основою для рухомої башти рефрактора, а також розміри самої башти були занадто великими, в півтора рази більшими, ніж було необхідно, через це зменшилась міцність зв'язків між окремими частинами і збільшилась вага, що, відповідно, перешкоджало руху башти. Після консультацій з вченими К.Х. Кнорре і Бернсдорфом та інженер-полковниками Біркіним і Палибіним, дослідивши міцність споруди, було прийнято рішення будувати новий павільйон для рефрактора окремо від головної будівлі на місці, запропонованому А.П. Шидловським поблизу південної межі ділянки обсерваторії [15, С. 8–9, 12–13].

Попечитель Київського навчального округу відомий хірург М.І. Пирогов дозволив виділити із асигнувань університету 7000 рублів для потреб обсерваторії, з них, за підрахунками комісії, 5000 рублів йшло на витрати будівництва нової башти для рефрактора. Башта була замовлена в Петербурзі самим М.І. Пироговим та клопотанням О.В. Струве за 5000 рублів. Переконавшись у тому, що потреби обсерваторії цим не обмежені, Микола Іванович збільшив асигнування на 4000 рублів. В липні 1860 року башта була доставлена до Києва. До того часу архітектор О.В. Беретті закінчив зведення стін під неї. З різних причин, зокрема із Пулково, не був висланий дерев'яний круг для кріплення рейок, виготовлення якого на місці зайняло час, а також, майстри, що прибули для встановлення башти, знайшли стіни недостатньо міцними, установка башти затримувалась. Робота по встановленню була закінчена в грудні того ж року [15, С. 15; 18, С. 5].

Після проведення ремонту самого рефрактора у вересні 1862 року А.П. Шидловський приступив до його встановлення, яке закінчилось до кінця того ж року. Разом з перебудовою рефрактора у 1860 році директор обсерваторії ставить перед ректором університету питання про удосконалення існуючих приладів та забезпечення новим обладнанням [19, Арк. 1–3]. З плану, представленого ректорові, вдалося реалізувати лише деякі дрібні роботи, наприклад, відремонтувати старі та покласти нові доріжки і т. ін.

Переконавшись у неможливості досягнути успіху власними зусиллями А.П. Шидловський намагається заручитися авторитетною підтримкою директора Головної академічної обсерваторії О.В. Струве. Андрій Петрович наводить факультету достатньо переконливі докази, що обсерваторія перебуває у занедбаному стані та потребує модернізації. Фізико-математичний факультет підтримував його пропозицію запросити О.В. Струве до Києва для ознайомлення з обсерваторією та надання консультацій з приводу її вдосконалення [20, Арк. 48–48]. Дана пропозиція пройшла звичайний для того часу шлях через різні інстанції [3, С. 38]. Результатом був лист О.В. Струве, адресований до департаменту народної освіти, датований 11 вересня 1862 року. Даний лист поклав край ще одній спробі А.П. Шидловського досягти перелому в розвитку обсерваторії, так як був свого роду

відпискою на прохання допомоги в проведенні реконструкції. В ньому О.В. Струве вважає план, за яким споруджувалась установа, повністю відповідним і обдуманим, натомість відзначає, що під час втілення його в життя були допущені великі помилки і тому підтримує А.П. Шидловського. Разом з тим, О.В. Струве стверджує, що і в сучасному стані (тобто, після відновлення роботи рефрактора на новому місці) обсерваторія вийшла на рівень, коли можна проводити якісні наукові дослідження [20, Арк. 59–60]. Тобто, фактично, О.В. Струве відмовився підтримати план перебудови Київської обсерваторії, хоч і визнав його розумним.

Невдало закінчилась спроба А.П. Шидловського здійснити визначення довготи Київської обсерваторії із застосуванням телеграфу. Дану роботу було задумано як спільну з директором Московської обсерваторії Б.Я. Швейцером та директором Варшавської обсерваторії Я. Барановським. План роботи був поданий фізико-математичному факультету у 1860 році у записці, в якій були викладені також умови практичного втілення запропонованого методу [21]. Проект був підтриманий О.В. Струве, але, А.П. Шидловський, переконавшись у неможливості отримати кошти та дозвіл на організацію досить складної на той час роботи, відмовився від подальших спроб. У зверненні до Ради університету у квітні 1861 року він визнавав, що його проект «... едва ли будет приведен в исполнение ...» [19, Арк. 15].

З відновленням рефрактора спостереження в КАО дещо розширились. Звіт за 1863 рік дає нам інформацію про те, що спостереження проводились на рефракторі, на великому пасажному інструменті та на переносному вертикальному колі Репсольда. Але загальний стан обсерваторії залишався важким, а в деяких відношеннях він навіть погіршувався. Зокрема, в одній із доповідних записок А.П. Шидловський описує незадовільний стан кам'яних стовпів пасажного інструменту, що унеможлиблює роботу на ньому [22].

Проводячи аналіз діяльності А.П. Шидловського у обсерваторії Київського університету можна зробити висновок, що він був людиною відданою своїй справі, глибоко переймався всіма проблемами обсерваторії. Серед його численних рапортів до правління університету йдеться про великі і малі проблеми наукової установи. На жаль, йому далеко не все вдалося реалізувати у відповідності до запланованого. Фактично при А.П. Шидловському було збудовано лише новий павільйон для рефрактора, відновлено його роботу та вирішено деякі дрібні проблеми.

Для роботи в обсерваторії А.П. Шидловський залучав в різний час помічників. Зокрема, після залишення посади астронома-спостерігача В.К. Пилипенком його обов'язки виконували студенти університету, спочатку Черняковський, а з початку 1859 року – випускник кафедри астрономії Київського університету Олександр Іванович Громадський (1833 – дата смерті невідома). Останній виконував обов'язки астронома-спостерігача аж до заміщення цієї посади за конкурсом особою, що мала ступінь магістра [23, С. 160–161]. А.П. Шидловський високо цінував роботу свого молодого співробітника [24]. Після переведення О.І. Громадського у 1864 році

до Пулково обов'язки астронома-спостерігача виконував студент університету Попов. В червні місяці наступного року Попов закінчив університет і разом з ним залишив роботу в обсерваторії. За пропозицією А.П. Шидловського фізико-математичний факультет зупинив свій вибір на випускникові Петербурзького університету І.А. Востокову (1840–1898). Обрання його на посаду відбулось у 1866 році після закінчення роботи над дисертацією. На цій посаді він пробув до 1869 року, до призначення його екстраординарним професором Варшавського університету [1, С. 88–91; 3, С. 41; 25].

Таким чином, слід відмітити, що протягом перебування А.П. Шидловського на посаді директора обсерваторії помічники в нього часто змінювались. Дані обставини негативно впливали на наукову діяльність обсерваторії, не принесли за даний період будь-яких суттєвих досягнень [23, С. 162].

У 1868 році А.П. Шидловський був звільнений від штатної роботи в університеті за вислугою встановленого терміну служби, але продовжував читати лекції по астрономії і геодезії до 1869 року. [11, С. 14].

У 1869 році Київський університет Св. Володимира обрав ординарним професором і директором обсерваторії московського астронома Федора Олександровича Бредіхіна (1831–1904) [1, С. 92]. Однак його перебування в Києві було короткочасним: приїхав 12 липня 1869 року, 30 жовтня того ж року — повернувся до Москви [4; 18, С. 8]. В цілому, даний період життя великого російського астронома до цього часу залишається не зовсім ясним. В Київських архівах не вдалося знайти і особову справу Ф.О. Бредіхіна. Відомо лише, що деякі обставини, пов'язані з його перебуванням в Києві, описані С.Н. Блажко. Не вдалося знайти і свідчень того, чим саме займався він під час перебування в Києві [1, С. 92]. З від'їздом Ф.О. Бредіхіна із Києва А.П. Шидловський продовжив керувати обсерваторією до заміщення вакантної посади. В раді фізико-математичного факультету розглядались дві кандидатури на цю посаду — московський вчений М.Ф. Хандриков та І.А. Востоков, який зняв свою кандидатуру у зв'язку із призначенням його до Варшавського університету. Таким чином М.Ф. Хандриков виявився єдиним кандидатом на посаду професора астрономії і директора обсерваторії [18, С. 9].

Отже, підводячи підсумок діяльності КАО в період 1845–1870 років можна зробити висновок, що завдяки зусиллям та ініціативі професора астрономії і першого директора обсерваторії В.Ф. Федорова була створена і введена в дію у 1845 році астрономічна обсерваторія. Ним було започатковано спостереження повних сонячних затемнень: 1842 та 1851 років, результати яких були згодом опубліковані. Спостереження стали потім постійними в діяльності наукової установи. Обсерваторія почала використовуватись в навчальному процесі для підготовки студентів як кваліфікованих кадрів астрономів.

Реконструкція, яку запропонував вчений-астроном, директор обсерваторії А.П. Шидловський, допомогла виправити виявлені недоліки, які виникли при спорудженні головної будівлі КАО та удосконалити астрономічні прилади. Вона дозволила в подальшому проводити ус-

пішну наукову діяльність співробітниками обсерваторії вже під керівництвом М.Ф. Хандрикова.

Джерела та література:

1. П Казанцева Л. Київське вікно у Всесвіт / Л. Казанцева, В. Кислюк. — К.: Наш час, 2006. — 183 с.
2. Федоров Василь Федорович // Ректори Київського університету. 1834–2006. / В.В. Скопенко, В.А. Короткий, Т.В. Табенська та ін. — К.: Либідь, 2006. — С. 72–75.
3. Богородський О.Ф. Астрономічна обсерваторія Київського університету імені Тараса Шевченка. Історичний нарис. / О.Ф. Богородський, М.Я. Чернега // Астрономічна обсерваторія Київського університету імені Тараса Шевченка. 150 років. — К.: ВПЦ «Київський університет», 1995. — С. 13–121.
4. Бредихин Федор Александрович // Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира. 1834–1884. / Сост. и издан под ред. В.С. Иконникова. — К.: Тип. Импер. ун-та, 1884. — С. 70.
5. Державний архів м. Києва (далі ДАМК). — Ф. 16. — Киевский университет Св. Владимира (1834 — 1920 гг.). — Оп. 282. — Дело 140. — Об определении кандидата Полухтовича исправляющим должность астронома-наблюдателя при Университете Св. Владимира. — 3 августа 1843 г. — 7 февраля 1844 г. — Л. 4–5.
6. Полухтович Казимир Самойлович // Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира. 1834–1884. / Сост. и издан под ред. В.С. Иконникова. — К.: Тип. Импер. ун-та, 1884. — С. 556.
7. ДАМК. — Ф. 16. — Киевский университет Св. Владимира (1834 — 1920 гг.). — Оп. 292. — Дело 19. — Об определении кандидата Пилипенка исправляющим должность астронома-наблюдателя при Астрономической обсерватории. — 20 января 1853 г. — Л. 1.
8. Пилипенко Василий Кондратьевич // Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира. 1834–1884. / Сост. и издан под ред. В.С. Иконникова. — К.: Тип. Импер. ун-та, 1884. — С. 542–544.
9. Перель Ю.Г. Русский астроном-путешественник Василий Федорович Федоров (1802–1855) / Ю.Г. Перель // Астрономический журнал. — 1953. — Т. XXX. — №1. — С. 107–110.
10. ДАМК. — Ф. 16. — Киевский университет Св. Владимира (1834 — 1920 гг.). — Оп. 290. — Дело 80. — О наблюдении солнечного затмения имеющего быть 16/28/июля 1851 г. — 21 апреля 1851 г. — Л. 1.
11. Богородский А.Ф. Создание Астрономической обсерватории Киевского университета и начало ее научной деятельности / А.Ф. Богородский, И.А.

- Чернега // *Астрономия*. Вип. 21. Вестн. Киев. ун-та. — К.: Издательское объединение «Вища школа», 1979. — С 3–15.
12. ДАМК. — Ф. 16. — Киевский университет Св. Владимира (1834 — 1920 гг.). — Оп. 294. — Дело 65. — О объявлении конкурса на кафедру Астрономии. — 22 апреля 1855 г. — Л. 22, 26.
 13. Шидловский Андрей Петрович // *Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира. 1834—1884.* / Сост. и издан под ред. В.С. Иконникова. — К.: Тип. Импер. ун-та, 1884. — С. 741—744.
 14. Барабашев Н.П. Развитие астрономии на Украине / Н.П. Барабашев // *Природа*. — 1954. — №8. — С. 75—81.
 15. Шидловский А. Описание рефрактора Киевской обсерватории / А. Шидловский // *Университетские известия*. — К., 1863. — Отд. 26. — №6. — С. 1—26.
 16. *Очерки истории отечественной астрономии: С древнейших времен до начала XX в.* / Гребеников Е.А., Огородников К.Ф., Климишин И.А. и др.; Отв. ред. И.А. Климишин; АН Украины. Центр исследований науч.-техн. потенциала и истории науки им. Г.М. Доброва. — К.: Наук. думка, 1992. — 512 с.
 17. Евдокимов Н. Астрономические обсерватории Украины / Н. Евдокимов // *Наука на Украине*. — 1922. — №1. — С. 29—38.
 18. Богородский А.Ф. Реконструкция Астрономической обсерватории Киевского университета (60—70 гг. XIX ст.) / А.Ф. Богородский, Н.А. Чернега // *Астрономия*. Вип. 22. Вестн. Киев. ун-та. — К.: издательское объединение «Вища школа», 1980. — С. 3—15.
 19. ДАМК. — Ф. 16. — Киевский университет Св. Владимира (1834 — 1920 гг.). — Оп. 300. — Дело 231. — О командировании профессора Шидловского в Санкт-Петербург для исправления принадлежностей рефрактора. — декабрь 1861 г. — 34 л.
 20. ДАМК. — Ф. 16. — Киевский университет Св. Владимира (1834 — 1920 гг.). — Оп. 300. — Дело 114. — О назначении должности астронома-наблюдателя доктором Крюгером. — 11 ноября 1860 г. — 64 л.
 21. ДАМК. — Ф. 16. — Киевский университет Св. Владимира (1834 — 1920 гг.). — Оп. 299. — Дело 164. — О командировании г. Шидловского для определения долготы Киева и о соединении обсерватории с телеграфной станцией. — 2 ноября 1860 г. — Л. 1.
 22. ДАМК. — Ф. 16. — Киевский университет Св. Владимира (1834 — 1920 гг.). — Оп. 398. — Дело 205. — О приобретении для Астрономической обсерватории Университета Св. Владимира переносного вертикального круга Репсольда — 16 декабря 1863 г. — 30 декабря 1863 г. — Л. 3.
 23. Пясковський Д.В. Развитие астрономии в Киевском университете / Д.В. Пясковский // *Историко-астрономические исследования (далі ІАІ)*. Вип. 1. — М.: Гос. изд-во техн.-теор. лит-ры, 1955. — С. 149—188.
 24. ДАМК. — Ф. 16. — Киевский университет Св. Владимира (1834 — 1920 гг.). — Оп. 301. — Дело 264. — Об увеличении содержания исправляющему должность астронома-наблюдателя Громадскому. — 30 октября 1862 г. — Л. 1.
 25. Востоков Иван Анатольевич // *Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира. 1834—1884.* / Сост. и издан под ред. В.С. Иконникова. — К.: Тип. Импер. ун-та, 1884. — С. 117—118.

Салата Сергій Анатолійович – аспірант Центру пам'яткознавства НАНУ і УТОПІК